

Lunds Universitet
RÄTTSSOCIOLOGI
Kandidatuppsats 2002
C - Uppsats, 10 poäng
RÄS 640
Handledare: Bo Carlsson

En epidemi av välfärds misslyckande?

*Diskussion över socialtjänstens;
legitimitet,
integritet,
disciplinering,
rutinisering
och rättsäkerhet
vid tillämpningen av LVU...*

Anna Piasecka

anna.piasecka.011@student.lu.se

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Inledning.....	3
Hur ser den offentliga diskussionen kring LVU ut i vårt samhälle?	5
Tv - programmet "Uppdrag Granskning" SVT1	7
Hur ser man på det Svenska omhändertagningssystemet i andra länder?.....	9
Varför är detta problemet viktigt för Rättssociologin?	10
Problemformulering	10
Problemområde	11
Genomförande och metod	11
Historisk bakgrund	12
Vad är det för tankar som ligger bakom den här lagstiftningen?	13
Socialtjänstens grundprinciper och juridisk reglering.....	13
Anmälnings- och uppgiftsskyldighet	15
Hur går det till när Socialtjänsten tillämpar LVU och varför?.....	16
När barn far illa.....	16
Barnet / Den unge.....	19
Den egna personen	19
<i>TEORETISK DEL</i>	21
Hotas socialen av en legitimationskris? I så fall varför?.....	21
Habermas systemvärld och livsvärld.....	21
Systematiskt störd kommunikation	23
Ett disciplinerat samhälle	24
Vad händer med barnens och föräldrarnas integritet och säkerhet?	26
Barnen efter omhändertagning	27
Analyserande sammanfattning och slutord	31
Litteratur och källförteckning.....	34
Juridisk reglering.....	34
Artiklar och TV-dokument.....	34

Inledning

Sverige ett socialdemokratiskt land, med socialdemokratisk historia och lagstiftning. Det är viktigt för oss att veta vad det innebär. Socialdemokratin har en lång tradition i Sverige. En av dem traditionerna har varit att gå in i individers och familjers liv och reglera dem med tanken att de skulle bli bättre. Detta är dilemmat jag mest ska diskutera i min uppsats, samt problemen som följer det. En av problemen med vår sociala lagstiftning är att största delen av samhället tror sig veta allt om den och sina rättigheter när de egentligen inte har den insikten som behövs. Alla har sin egen uppfattning om vad lagstiftningen är till för och vad den innefattar. Vissa anser att den är till för att vara en slags livlina och hjälpa människor som har det svårt ekonomiskt eller socialt, andra anser att systemet gör det bara svårare för folk att leva, genom att påtvinga sina regler. Den nuvarande socialtjänstlagstiftningen är en typisk ramlag som innehåller en målparagraf.¹ Denna anger den policy som bör gälla inom socialtjänsten. Om man sammanfattar målparagrafen så ska verksamheten bygga på respekt för människornas självbestämmande och integritet.

Man har ofta diskuterat Sveriges lagar gällande omhändertagning av barn, i synnerhet vad gäller tvångsomhändertagning av barn. Det förekommer väldigt ofta artiklar i tidningar och debattprogram i TV. Den här diskussionen ligger många ”nära hjärtat” därför att barn är så känsliga och så stor del av våra liv. Varje barn, ungdom, förälder, bror och syster, mor och farförälder kan identifiera sig med vad en omhändertagning av en familjemedlem kan innebära. Det är en händelse som inte bara förändrar barnet i fråga, utan också hela familjen. Diskussionen gällande den svenska omhändertagningen av barn har förts fram och tillbaka och har även diskuterats utomlands. Mest uppmärksamhet har de fall fått där man tycker att barnen har blivit orättvist behandlade. Vi har säkert alla hört någon historia om barn som blivit orättvist omhändertagna. Jag tänkte presentera några av de fall som har blivit uppmärksammade i media.

Senast den 10 december 2002, tog SVT:s nyhetssändning ”Rapport” och Uppdrag granskning” upp ett fall i Oskarshamn, där ett par fått sin tre månaders baby omhändertagen. Paret hade blivit körda till en av socialtjänstens utredningshem ”Västerumsgården” direkt efter mammans förlossning. Där bodde de i ett fruktansvärt förhållande. I två månader var de tvungna att vistas i ett rum på 10 m² med barnet, där det inte fanns rinnande vatten eller toalett. Under två månader gjordes en utredning på föräldrarnas lämplighet. Man konstaterade

¹ Paragrafen innefattar ett mål verksamhetens arbete skall uppnå enligt lag, den har ett bestämt mål för den gruppen den syftar gentemot.

att föräldrarna inte var tillräckligt "begåvade" för att ta hand om ett barn. Detta beslut baserade man på de grunder att föräldrarna hade skakat vällingen till barnet istället för att vispa den och de hade bytt blöjor *för* ofta. Föräldrarna genomgick också ett IQ-test som varade ca en timme varpå man ansåg dem oförmögna att "lära sig" att ta hand om ett barn. Psykologen Evy Kollberg som tillfrågades ansåg att omhändertagandet av barnet hade gått felaktigt och vidrigt till. Hon menade att inget IQ-test kan utgöra en grund för att bedöma om en människa är kapabel till att lära sig saker. Dessutom menade hon att föräldrarna hade blivit försatta i en onaturlig situation. Hon ansåg att det inte fanns grunder för att omhänderta barnet. Föräldrarna berättar att de blev lovade stöd och hjälp från socialen när de först begav sig till dit för att få ekonomiskt stöd. De blev informerade om att de skulle få behålla barnet men få viss hjälp från socialtjänstens sida. Detta blev inte fallet. Socialarbetare och polis kom till föräldrarnas rum när de var frånvarande och tog barnet bakom ryggen på dem. Detta planerades för att slippa eventuella motstånd. Föräldrarna upptäckte situationen, men det var för sent, barnet var redan på väg därifrån med en socialarbetare i en bil. Idag får föräldrarna träffa sitt barn en gång var fjortonde dag, besöket varar då högst två timmar. Barnet är nu ett och ett halvt år. När TV-teamet "försökte" intervjua socialarbetare och psykologer som hade jobbat med fallet blev de bemötta väldigt negativt. Ingen ville prata om beslutet som hade tagits. TV-teamet fick inga svar, svaren som gavs var så vaga att man fick intrycket av att Sveriges mest okompetenta personal var anställda på Socialtjänsten i Oskarshamn. Vid samma socialkontor i samma kommun hade alla som hade något med detta fall att göra en annan tolkning av vad som hade hänt. Detta fall har nu gått till länsrätten och föräldrarna hoppas på rättvisa och att de ska få tillbaka sitt barn. Detta är ett exempel på när LVU har tillämpat "omedelbart omhändertagande". Detta tar jag upp senare när jag beskriver socialhandläggarnas utredningsmetoder och ingripanden. ² I flera dagar efter det här programmet sändes fanns det reaktioner från allmänhetens sida. Detta nämndes i radio, stod nästan i alla tidningar och alstrade väldigt starka känslor. Tidningen Metro skriver att för närvarande har JO ³ fått in över ett 50-tal anmälningar angående det här ärendet.

Ett annat fall jag hörde talas om var angående en 13-årig flicka som blev klassad av socialtjänsten som lösaktig och utmanande pga. de kläder hon hade på sig och sättet hon pratade på. Man antog också att hon drack mycket och hade ett regelbundet sexliv, och man misstänkte tendens till alkoholism, könssjukdom och graviditet. Resultatet blev att flickan blev "tvingad" att gå till gynekologen där det påvisades att hon var oskuld. Senare framgick

² "Rapport" och Uppdrag granskning" Sveriges television, den 10 december 2002

³ Justitieombudsmannen

det också att hon bara hade provat sprit på "enstaka" fester⁴. Detta tycker jag är ett tydligt exempel på en "onödig" såväl fysisk, ideell som kroppslig integritetskränkning pga. socialarbetarens tolkning av situationen och brister i kommunikationen, mellan henne och klienten. Erlich⁵ talade om "Law in books och Law in action", den skrivna lagen och sedelagen. Samhället utgår mest ifrån Law in action, socialarbetarna också. Denna makt i en socialarbeters händer kan leda till problem. Att samhället ska hjälpa sina medborgare är en viktig tillgång, men de måste samtidigt respektera varje individs fria vilja och integritet. Dessutom är familjen den mest privata institutionen, ändå är det just den institutionen som är mest reglerad av lagen och rättsystemet. När en dagisfröken ringer in till socialen och berättar att ett barn har "blåmärken" på kroppen, sätts socialtjänsten direkt in och modern utreds för om hon misshandlat sitt barn. Det är bra ur den aspekten om modern verkligen misshandlar barnet. Då bör man ta det från henne för att barnet har rätt till ett normalt liv. Dessvärre har det hänt att man inte ens tagit hänsyn till att barn är barn, som både slåss på dagis, klättrar i träd och slår sig. Om så är fallet blir modern både kränkt och ledsen och kommer i socialtjänstens register, där det alltid kommer stå att hon blev utredd om hon var en "lämplig moder".

Hur ser den offentliga diskussionen kring LVU ut i vårt samhälle?

Som inledning tänker jag ta upp hur den offentliga diskursen kring omhändertagandet av barn ser ut idag. Den offentliga diskursen har inneburit både positiv och negativ kritik, i Sverige och internationellt. En av anledningarna till den stora mängd negativ kritik, är att många anser systemet som icke rättssäkert. Har dessa människor rätt, och vad händer när socialen presenteras på det här sättet? Det skrivs ofta artiklar i tidningarna om tvångsomhändertagandet av barn, och det visas debatter i TV. Jag tänker kasta ljus på och framföra några enstaka artiklar gällande den här diskussionen.

”Allt fler unga omhändertas”

"Sedan år 2000 har antalet vårddygn fördubblats".

Socialtjänstens budget i Örnsköldsviks kommun kommer att få ett underskott på tolv miljoner kronor i år enligt en prognos.

Orsaken är främst en kraftig ökning av omhändertagandet av unga.

Ökningen är 20 procent, jämfört med för ett år sedan, skriver Örnsköldsviks Allehanda.

⁴ Föreläsning av Ingela Kåhl i november 2001

⁵ Eugen Erlich presenterade en teori som har fått mycket genomslag om den levande och skrivna lagen.

- Sedan år 2000 har antalet vårddyggn fördubblats, samtidigt som kostnaden har gått upp, säger Lena Näslund, nämndens ordförande⁶.

”Strömstad kommun måste betala skadestånd ”

STRÖMSTAD. Strömstads kommun är skyldig att betala skadestånd till en man som fick sin åttaåriga dotter tvångsomhändertagen när han felaktigt misstänktes för sexuella övergrepp mot henne. Domen från hovrätten står fast efter att Högsta domstolen (HD) beslutat att inte pröva fallet. Hovrätten konstaterade att pappan har rätt till skadestånd eftersom kommunen gjorde en bristfällig utredning. Bakom omhändertagandet fanns endast misstankar från en psykolog som träffat flickan på grund av hennes ätstörningar. Efter ungefär en vecka insåg man att anklagelserna var grundlösa. Kommunen överklagade domen till Högsta domstolen, men på tisdagen offentliggjordes beskedet att HD inte ger prövningstillstånd.

- Det är olyckligt eftersom vi ville få prövat vilka krav som ska ställas på kommunens utredning och framför allt vad ett utlåtande från sjukvårdspersonal betyder, säger Christer Hjert, förbundsjurist på Svenska kommunförbundet som företräder Strömstads kommun.

Hur mycket pengar kommunen måste betala ska avgöras i en ny rättsprocess. Då är frågan vilken skada pappan har lidit.⁷

”Socialen dömer ut mor efter IQ-test”

Norskan Svanhild Kristine Jensen, 23 år, riskerar att förlora vårdnaden om sina två döttrar, 2 respektive 5 månader. Orsaken är att hon har gjort ett dåligt IQ-test. Psykologen klassade henne som lätt förståndshandikappad. Hon kände sig stressad under testet eftersom hon var gravid och hennes första dotter fick vänta i ett annat rum.⁸

”Fängelse för att ha fört bort pojke”

Halmstad. En 34-årig man dömdes igår till åtta månaders fängelse för att i strid med lagen om vård av unga (LVU) tagit med sig sin omhändertagne son och placerat honom hos en bror i Spanien. Domen håller grov egenmäktighet med barn och avkunnades av Halmstad tingsrätt.⁹

⁶ Källa: EXPRESSEN.SE/TT, Artikelns adress: <http://expressen.se/article.asp?id=108775>

⁷ Publicerad: 2001-03-13, 12:31 Källa: TT, Artikelns adress: <http://expressen.se/article.asp?id=59774>

⁸ Källa: METRO, 2002-10-05

⁹ Källa: TT, Publicerad i: METRO, 2002-09-22

”Vakt ska hålla barn från sina morföräldrar”

Borås. En 12-årig pojke i Borås vaktas unders sin skoldag av en socialassistent. Assistenten ska hindra att pojken rymmer till sina morföräldrar, där han vuxit upp och bott i mer än elva år. En aktionsgrupp har bildats för att hjälpa pojken. Ett 70-tal personer har skrivit på en protest lista. Mamman har tidigare tillåtit att 12-åringen bott hos morföräldrarna. Men efter ett bråk har mamman stoppat umgänget. Enligt radio Sjuhärad har pojken sagt att han vill bo hos sina morföräldrar, åtminstone halva tiden. När pojken i somras försökte rymma till sina morföräldrar placerades han på ett ungdomshem.¹⁰

Tv - programmet "Uppdrag Granskning" SVT1

Det visades ett program om omhändertagningen av barn och ungdomar, socialtjänsten och LVU den 22/10 2002, kl. 20:00 i SVT1. Program ledaren var Karin Hübinette. Frågeställningen i programmet var om det är etiskt försvarbart att omhänderta samhällets barn, med tanke på det system vi har.

"Samhället omhändertar varje år ca 18.500 barn och ungdomar. Många av dem med tvång. Syftet är att rädda dem från en skadlig miljö, men behandlingen de erbjuds är så dåligt undersökt, så dåligt utvärderad och har så dålig tillsyn att forskare och till och med socialstyrelsen talar om kvacksalveri med barnen som försöksmöss."

Reportaget gjordes av Anders Roxen. Han intervjuade flera ungdomar som under längre tid forslats mellan olika familjehem och institutioner. De hade alla upplevt omhändertagningen väldigt negativt. Ungdomarna säger att de inte fick någon som helst behandling. Många av dem blev aggressiva och arga för att personalen utövade makt och dubbelmoral gentemot dem. Många av dem började även ta drogen på "hemmen". I en intervju men Jerzy Sarnecki, professor i kriminologi vid universitetet i Stockholm säger han att det är ett mycket allvarligt problem, att vi utsätter barn som redan har problem, för åtgärder som vi inte är säkra på fungerar och förbättrar deras situation. Dessutom gör vi det med tvång i många fall. Han anser att det är upprörande att Sverige så lång tid har satsat på LVU samtidigt som det har satsats väldigt lite tid för att få reda på resultaten av det. Professor Jerzy Sarnecki har eftersträvat resultat och svar i över 20 år, men menar att det finns ett motstånd bland de högt uppsatta och professionella i branschen som gör det mycket svårt. Många försöker inte ens att hjälpa barnen. Universitetet i Stockholm och Jerzy Sarneckis institution har gjort en utredning som

¹⁰ Publicerad i METRO, skriven av Leif Oldenburg, 2002-09-19

visar att 5 % av 400 barn som har blivit omhändertagna med utgångspunkt i LVU är döda idag, 58% fungerar inte som "normala individer" i samhället. Därför förstärker samhället just det som de försöker motverka. Han menar att det finns ett stort problem med misstolkningar, slarv och okompetens hos socialtjänsten.

Kerstin Wigzell - generaldirektör på socialstyrelsen påstår att samhället ändå oftast lyckas att skydda barnet i den "akuta" situationen. Det är inte många länder som gör det, eller "vågar" göra det. Vad hon tycker är mest beklagligt är att samhället sedan inte lyckas att vara en tillräckligt "bra förälder" för barnen. LVU är enligt henne ett stort experimentfält.

Uppdrag granskning var på ett av hemmen som drivs av SIS (statens institutions styrelse). Lövsta skolhem. Där finns 35 barn mellan åldern 11 - 16 år. Det första barnen möter när de kommer till "Lövsta" är ett visitations rum. Där de blir visiterade för att man vill försäkra sig om att de inte har vapen, narkotika osv. Det finns ingenting i det här rummet förutom fyra väggar. Efter visitationen placeras barnen på någon utav de sex avdelningar som finns och blir inlåsta där över natten. Forskare och kritiker menar att inlåsningsen och tvånget kan leda till en försämring och motsättningar som motverkar en effektiv behandling. Robert Claesson som är institutions chef på Lövsta skolhem säger att tvångsomhändertagandet är det mest integritetskränkande ett barn kan råka ut för, men ofta nödvändigt om man ska lyckas behandla barnet. En fjärdedel av de barn som blir omhändertagna av SIS enligt med LVU sitter någon gång under ett år i isoleringsceller för att de har gjort motstånd mot omhändertagandet. Väldigt många av barnen rymmer från hemmen.

”Mer än en tredjedel av socialtjänstens omhändertagande resulterar i rymningar eller andra former av sammanbrott, hela 37%”. Detta konstaterade Marie Sallnäs, fil doktor på Socialhögskolan i Stockholm i en studie som presenterades av Socialtjänsten förra året. Hon säger i uppdrag granskning att detta är framförallt en negativ erfarenhet för barnen och oftast är det dom som får skulden för det. Hon säger också att utbildningsnivån hos personalen är dålig och att dessa människor borde inte få behandla barn.

Det finns ca 500 behandlingshem i Sverige, 450 av dessa är HVB-hem, hem för vård och boende. Dessa beskriver en massa behandlingsmetoder, tex. kognitiv beteende terapi, psykodynamiska processer, miljöterapi, konsekvens terapi osv. Enligt kritiker är dessa behandlingstyper enbart en "modefluga" som hinner försvinna innan man sett något resultat.

Socialstyrelsen har dokumenterad information om nio bråkiga pojkar, flera av dessa tvångsomhändertogs av socialen. Sex av dem gick det väldigt dåligt i livet för, fyra av dem är döda. Men de två som inte blev omhändertagna har idag jobb, familj och har lyckats ordna ett bra liv för sig själva.

Socialtjänsten barnavård omsätter 23 miljarder kronor varje år. Vad leder det till?

Uppdrag granskning reporter påstår att han har hittat mängder av information om behandlingsmetoder och framtidsprojekt men inga konkreta redovisningar av resultat. Men som om det inte var ett tillräckligt problem så finns det fler svåra uppgifter att lösa.

Johan Hedlund, en av riksdagens revisorer konstaterar att det finns för lite familjehem och barnen placeras på institutioner medan de väntar på familjehem. Ann Marie Skorpen avdelningsdirektör på revisionsverket säger att barnen under tiden de väntar på familjehem får "andrahandsalternativ" som inte är lämpade för barnens situation. Detta ökar både familjens och barnens oro, därmed försämrar det deras situation. Ett annat problem med hemmen är att de har väldigt lite tillsyn och många klagomål. Hemmen har enligt Uppdrag granskning i genomsnitt två tillsynsbesök per år, 13% av hemmen har inga tillsynsbesök alls.

Fyra av hemmen har stängts i år, sen länsstyrelsen fått larm om allvarliga brister i tillsynen. Larmet har gällt bl.a. sexuella övergrepp och misshandel mot barnen samt veckolånga fyllefester bland personalen.

Anders Carlberg, chef för ett HVB-hem som kallas "Fryshuset", kallar det här problemet för "en epidemi av välfärds misslyckande". Han menar att detta kommer att fortsätta om inte allmänheten säger ifrån och vi får kvalificerad personal och ordentlig lagstiftning.¹¹

Hur ser man på det Svenska omhändertagningssystemet i andra länder?

Vårt svenska socialsystem har inte bara uppmärksamats och kritiserats här, utan även i andra länder. Redan 1983 skrevs en artikel i den Tyska tidningen "Der Spiegel"¹² som löd "Kinder - Gulag¹³ im Sozialstaat Schweden." I artikeln tar man upp flera autentiska case, där barn blev omhändertagna av socialtjänsten. Artikeln tar upp en utredning som gjordes då och visade att i snitt fem barn blev omhändertagna dagligen under dem åren. De intervjuar också en tysk barnpsykiatrier, Peter Fedor - Freybergh som uttrycker sig väldigt klart och säger att det är "grov psykisk misshandel" svenska staten begår på sina barn. Vid de olika casen som tas upp skriver tidningen att de "nya" hemmen och ungdomsvårdsskolan är som fängelser och skadar barnens mentalitet. Det framgår ur artikeln att trots upprepade överklagande från advokater och föräldrar som fått sina barn frantagna, står socialtjänstens beslut fast och det

¹¹ Sveriges televisions: "Uppdrag granskning" den 22/10 2002, kl. 20:00

¹² Tysk seriöst periodika som bedriver undersökande journalistik.

¹³ Ryskt straffläger för politiska fångar mellan åren 1928-1980.

finns inget de kan göra åt det. Artikeln kritiserar det faktum att staten får lov att ingripa i en så privat institution som familjen.¹⁴

Varför är detta problemet viktigt för Rättssociologin?

Rättssociologin ska bl.a. studera och undersöka hur lagen påverkar människors sociala liv, samt undersöka alla bakomliggande faktorer. Jag anser att den bilden som framställs av media är ett viktigt område att rikta sig till som rättssociolog. Bilden kan återspegla en del av samhällets problem och hjälpa oss se dem. Fenomen som uppmärksammas i media brukar antingen vara av den karaktären att få samhället uppmärksamma ett visst fenomen, eller så är det samhällets reaktion på ett visst fenomen. Om den här mediabevakningen gällande problematiken i LVU är sann, så är LVU ett problem som behöver mycket uppmärksamhet och förändring. Ett system där barn råkar illa ut kan inte finnas i ett demokratiskt land. Särskilt i ett land som försöker hjälpa andra länder att ta hand om sina barn på "rätt sätt". Ett ramlagssystem som lämnar väldigt mycket tolkningsutrymme kanske inte är rättssäkert? Människor tappar förtroende för en lag som inte kan ge dem trygghet och dessutom kränker deras integritet, utan att legitimera varför. För att tro på och stödja ett system, behöver människor trygghet i det. Ser vi fenomen som medierna visar upp angående samhällets barn, kan vi knappast fortsätta tro på systemet. Detta är just områden rättssociologin skall uppmärksamma och analysera.

Problemformulering

Frågeställningen som jag vill analysera är svår att svara "ja" eller "nej" på. Min fråga om socialtjänsten har svikit rätts säkerheten, kan ge olika svar beroende på vilket perspektiv man väljer att se det ifrån. Det är väldigt svårt att generalisera och påstå att Socialtjänstens tillämpning av LVU är etiskt försvarbar eller ej. Beroende på fall till fall kan man tycka att det ena fallet har gått till rätt och det andra fallet har gått till fel. Men just den här tvetydigheten är den jag vill komma underfund med. Jag vill undersöka om lagstiftningen är tillräckligt rättssäker, eller om den lämnar utrymme för och tillåter socialarbetarnas tolkningar. Lämnar den utrymme för alldeles för många tolkningar, motsäger lagstiftningen sig själv, när det står skrivet att socialtjänstens verksamhet "skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver."

¹⁴ Der Spiegel Nr.: 31, Seite k.A, 1983-01-08 "Kinder - Gulag" im Sozialstaat Schweden"

Medierna förmedlar en bild av vår socialtjänst, hårt uttryckt, som en hemsk institution som drivs av inkompetenta tjänstemän vilka ingriper i vårt familjeliv och förstör våra barn. Förmedlas socialtjänstens verksamheter genom media så negativt för att det är ett rop på hjälp från samhället som inte längre vill acceptera systemet? Lider Sveriges socialsystem av en legitimations kris?

Problemområde

Problemområdet här är den svenska socialvård eller - med socialtjänstens benämning - socialtjänsten. Mer specialiserat så är det den delen av socialtjänsten som ansvarar för samhällets barn, LVU - lagen om vård av unga. Dessutom ska jag undersöka varför det ges en så negativ bild av socialtjänsten gällande LVU.

Genomförande och metod

Jag har inlett uppsatsen med att belysa den massmediala diskursen i vårt samhälle gällande LVU. Jag har redovisat artiklar dokument och debattprogram. Läsaren känner säkert igen några av historierna eller kan berätta liknande själv. Anledningen till att jag presenterade denna diskurs är just det att nästan varje individ i samhället känner igen liknande historier. Det innebär att de flesta i samhället har en viss uppfattning av ett visst skäl. Om en stor del av samhället har så hårda åsikter, kan mediernas kritik vara ett sätt säga ifrån?

Jag ska i den andra delen i min uppsats (den teoretiska) använda Jürgen Habermas Kommunikations Teori och Michael Foucault för att analysera den massmediala diskussionen och se vad den innebär och leder till. Ger den en sann bild eller är den en reaktion på missnöje samt en ökande tendens till en legitimations kris i det sociala systemet?

För att kunna analysera om lagstiftningen i LVU är för vag och ger upphov till feltolkningar har jag i den första delen av min uppsats, presenterat lagstiftningen, ramlagar, utredningsmetoder och kriterier socialtjänsten använder sig utav vid beslut om ingripande i familjen. För att förstå problematiken med lagstiftningen LVU har jag använt Yvonne Hirdmans och Ingela Kåhls resonemang kring den sociala lagstiftningen. Jag har också diskuterat den kommunikationsbrist som kan uppstå mellan socialarbetare och föräldrar utifrån Habermas teori om systematiskt störd kommunikation. Jag har debatterat barnets situation, innan och efter tvångsomhändertagningen utifrån Emile Durkheims teori om in och utdefiniering samt föräldrarnas situation utifrån Michael Foucaults teori om individens disciplinering.

Historisk bakgrund

Den svenska socialvården eller - med socialtjänstens benämning - socialtjänsten, har en relativt kort historia. Någon egentlig social omvårdnad eller socialt ansvar var det knappast frågan om förrän på 1900-talet. Sverige var ända fram till början av vårt århundrade ett mycket fattigt land, ett av Europas fattigare. Dåtidens samhälle led av svält, umbärande och oerhörda klasskillnader, vilket ledde till att många svenskar utvandrade. Det är inte undra på att man inte hade råd med eller känsla för social omvårdnad i modern mening.

Om man går tillbaka till medeltiden kan man konstatera att det då var kyrkan som svarande för hjälpen till fattiga och sjuka. Det kunde vara allmosor eller vård i kloster eller på hospital (dåtidens sjukhus). I 1624 års hospitalordning fanns det en föreskrift att socknar och städer skulle ge de fattiga allmosor och bygga fattigstugor. Under 1600-talet kunde man se de första begränsade ansatserna till barnavård, som dittills helt och hållet varit en del av fattigvården. Till viss del gällde denna barnavård, ända in på 1900-talet.

Vi fick våra första barnhem - Allmänbarnhuset¹⁵, grundat 1633. Det finns kvar än idag men är numera ett institut för social barnavård som ordnar konferenser, ger bidrag och ger ut skrifter. De som drev Allmänbarnhusen började inse att långa vistelser i barnhemmen var skadliga för barnens utveckling. Detta ledde till en kungörelse 1785 där en belöning utlovades till dem som ville ställa upp som fosterföräldrar. På 1700-talet slog vi alltså i Sverige fast en väg som vi sedan dess hållit fast vid. Medan många andra länder satsat på barnhem och låtit - och fortfarande låter - barnen växa upp där, har Sverige sett fosterhem, numera kallade familjehem, som ett bättre alternativ, i varje fall för en längre tids placering.

Tyvärr har satsningen på fosterhemmen inte varit problemfri. Den upplevdes utav många kommuner som en billig vårdform. Kontrollen var dålig och många barn for illa och dog, till och med avlivades. Så sent som 1905 hittades ett döende barn hos en kvinna som haft 17 fosterbarn, av vilka flera dött. De övriga var i ett bedrövligt tillstånd. Begreppet "änglamakeri"¹⁶ myntades. Detta ledde fram till kraftiga protester och vår första barnavårdslagstiftning stiftades 1902. Detta var ett märkesår för den svenska sociala barnavården. Lagstiftningen var till skydd för barnen. Men då fick vi också lagen om tvångsuppfostran, som gav möjlighet att tvångsomhänderta barn, som var "vanartade" eller "i sedligt avseende försummade". Lagstiftningen innebar också att besluten om tvångsingripande fattades i administrativ ordning och inte i domstol, som i de flesta andra länder utanför Norden. Denna lag finns tills idag.

¹⁵ Allmänna barnhuset var som ett barnhem, det var mycket fattigt och bedrevs med hård disciplin

¹⁶ Änglamakerskor var kvinnor som mot betalning tog hand om oönskade barn, vilka sedan genom vanvård fick dö.

Den innebar bl.a. inflytande från politiken och en lägre gående sekretess - på gott och ont - vid avgörandena i Sverige.¹⁷

Vad är det för tankar som ligger bakom den här lagstiftningen?

Yvonne Hirdman (1989) berättade historien om den svenska välfärds politik utifrån en syn på historien som något skandalartat och åtalbart. Den svenska politiken förvandlades på väldigt kort tid. Man planlade inte bara politiken och arbetslivet utan började också planlägga hemmen och familjerna. Hela samhället skulle ha en plan och ett mål. Detta mål var "utopin".¹⁸ Hur skulle man då uppnå målet? Den svenska socialdemokratin hade en ordning som innefattade tillrättaläggandet av ett samhälles liv, familjernas, mammornas och barnens liv. Socialdemokratin ville alltså rationellt planera samhället så att mesta möjliga lycka och minsta möjliga olycka skapades. För att detta skulle vara möjligt drev man en politik som "gick in i" och reglerade människors liv, familjers liv. Den dåvarande politiken beslutade om vilka normer och värderingar som skulle gälla i samhället, de som inte följde dem ansågs avvikande. Med utgångspunkt i detta resonemang tolkade Hirdman begreppet utopi som; "planering som medel för målet social harmoni och lycka, där harmonin och lyckan framställs ovanifrån som ovedersägliga självklarheter". Under 1930-talet växte den här typen av social politik fram väldigt starkt. Några av dem mest kända "sociala ingenjörerna" som Hirdman kallar dem, var tex. Gunnar och Alva Myrdal och Karl Popper. I Alva Myrdals bok - "Folk och familj" beskriver hon 30-talets politik och skriver att vi måste ställa upp rationella planer för ändamålmässiga förändringar i Sveriges sociala liv.¹⁹

Socialtjänstens grundprinciper och juridisk reglering

Socialtjänstlagen (Sol) trädde i kraft den 1 januari 1982. Den ersatte de tre vårdlagarna, socialhjälpslagen, barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen. Den lag som kom år 1976, lagen om barnomsorg, bakades utan större förändringar in i den nya Sol. Vi fick en i grunden ny lagstiftning såväl till form som till innehåll.²⁰

¹⁷ Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – "Bakgrund och tillämpning"* 1999, sid: 9-12

¹⁸ "Idealsamhället" Utopi: från grekiskan a topos betyder ingen plats ingen stans. Används idag som definition på det perfekta samhället

¹⁹ Yvonne Hirdman - "Att lägga livet till rätta" sid: 10

²⁰ Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – "Bakgrund och tillämpning"* 1999, sid: 13

I Föräldrabalkens 6:e kapitel definieras föräldrarnas skyldigheter i förhållande till barn.

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Lag (1983:47).

2 § Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behovsenligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder. Utveckling och övriga omständigheter skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

2 a§ Barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande enligt detta kapitel av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det vidtas särskilt hänsyn till barnets behov av en nära kontakter. Risken för att barnet utsätts för övergrepp, eller hålls kvar eller annars far illa skall beaktas.²¹

Till skillnad mot Sveriges lagar och de gamla vårdlagarna har Sol karaktär av målinriktad ramlag. Med ramlag²² menas att detaljreglering undviks så långt det är möjligt. Lagen anger i huvudsak endast ramarna för verksamheten. Kommunerna har fått ganska fria händer att utforma sin socialtjänst efter sina förutsättningar. Sol:s uppläggning stämmer väl med en utveckling i samhället mot ökad decentralisering och därmed ökat ansvar för kommunerna.

Målet för socialtjänsten finns angivet i Sol:s 1 §.

"Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet".

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

²¹ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 161-162 / Sveriges rikeslag 2001 sid: 49-52, kap 6 föräldrabalken

²² En institutions interna lagstiftning som regleras av det allmänna rättsystemet men har en egen policy (responsiv lag)

När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver."

Sol innebar ett genombrott för en demokratisk syn på det sociala arbetet. Denna syn har fått en kraftig markering i 1 §, den så kallade portalparagrafen.²³ Lagstiftaren betonar i denna portalparagraf demokrati, och i förarbetena till lagen poängteras "klientinflytande. För den responsiva rätten är dessa två viktiga kriterier. I den moderna rättsutvecklingen har vi en allt mer vanligt förekommande reglering av ramlagskaraktär.

Anmälnings- och uppgiftsskyldighet

Bestämmelserna i 71 § Sol om underrättelse till socialtjänsten om barn som far illa utgör ett led i det särskilda skydd som socialtjänsten ger underåriga. De ändringar som införs den 1 januari 1998 innebär en uppmaningen att anmäla och skyldigheten att göra detta när det gäller underåriga. Anledningen till skärpningen av lagen är vikten av att socialtjänsten ska kunna ingripa effektivt. De måste därför få vetenskap om utsatta barns situation i ett tidigt skede. Frågan aktualiserades av JO.

I första stycket i 71 § uppmanas var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd, att anmäla detta till nämnden. Uppmaningen att anmäla gäller oavsett om misstanken gäller förhållanden i eller utanför hemmet. Det behöver inte stå klart att den unge far illa. Det räcker med misstanke. Det är socialtjänstens uppgift att sedan utreda den unges förhållanden och behov av skydd. Den som rapporterar har viss möjlighet att få vara anonym. Med begreppet "omsorg om barn och ungdom" avser all den verksamhet som socialtjänsten skall bedriva för barn - och ungdomsgrupperna. Den skall främja en positiv identitetsutveckling hos barn och unga och i övrigt stimulera och tillvara ta barnens resurser och tillgodose deras olika behov. De grundläggande principerna som jag har tagit upp innan, alltså; trygghet, solidaritet, jämlikhet, solidaritet och medansvar. Med stöd av 3§ ska barnet få vård utanför hemmet om han utsätts för "socialt nedbrytande beteende". Detta kan innefatta en mängd olika situationer. Ibland kan "faran" för barnet vara akut. Om en utredning skulle tex. försvåras av föräldrar som försöker förhindra att åtgärder vidtas kan det finnas behov av ett "omedelbart omhändertagande" , detta är stadgat i LVU 6§.²⁴

²³ Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – "Bakgrund och tillämpning"* 1999, sid: 26-27 / Sveriges rikets lag, 2001 – Socialtjänstlag 1980:620

²⁴ Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – "Bakgrund och tillämpning"* 1999, sid: 96 / Sveriges rikets lag, 2001 – Socialtjänstlag 1980:620

Hur går det till när Socialtjänsten tillämpar LVU och varför?

Förutsättningen för att barn ska ha en bra personlig och social utveckling är en trygg bas. Vem ska bestämma vad det är och hur? Detta är en otroligt svår gåta att lösa, trots det tror många i samhället att de har svaret på denna gåta. När staten anser (i detta fall SoL) att familjen inte lyckats lösa denna gåta, ingriper de. Socialtjänsten har ramlagar och kriterier att utgå ifrån när de ska ingripa och hjälpa familjer lösa sina problem.

När barn far illa....

Socialtjänsten (LVU) har definitioner på hur barnet har "en gynnsam utveckling" respektive en "ogynnsam utveckling".

När ett barn utvecklas gynnsamt kan det ta till vara sina personliga resurser. Tex. "fritt ta till sig kunskap". Ett harmoniskt barn är förtroendefullt, har nära till glädje och lek, misströstar inte utan söker hjälp vid svårigheter. Lust och framgång ger barnet glädje. Barnet vågar visa känslor. Äldre barn och tonåringar som utvecklas gynnsamt, klara skapa sig en plats i en kamratgrupp. De har moralkänslor med skuldskänslor vid regelbrott. De börjar sätta upp mål och planera för framtiden.²⁵

En ogynnsam utveckling hos väldigt små barn (under 3 år) har inga beskrivningar av beteenden som är riskfyllda och farliga i LVU. Det finns emellertid en hel rad reaktioner som är viktiga att känna till. Några av dem är; viktnedgång, kontaktavvisande, apati, ständigt missnöje eller skrik. Om barnen uppvisar tecken på ovanstående symptom, anses de vara felbehandlade av föräldrarna.

Äldre barn (över 3 år) eller ungdomar kan löpa risk att skadas p.g.a. vad de utsätter sig själva för, genom sitt eget beteende. I utredningen skall det då göras en bedömning om den unge löper påtaglig risk att skadas. De beteenden som nämns i lagstiftningen (3§ LVU) är:

- Missbruk av beroendeframkallande medel
- Brottslig verksamhet
- Annat socialt nedbrytande beteende

Den sista punkten är särskilt intressant. "Annat socialt nedbrytande beteende". Detta är ett tämligen vagt begrepp. Den juridiska kommentaren är att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. T.ex. omfattande skolk, självdestruktivt beteende, söker sig till olämpliga miljöer, isolering. Den unges vårdbehov motiverar i detta fall socialtjänstens ingripande. Den gynnsamma miljön definieras i FN:s barnkonvention.²⁶

²⁵ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 168-196

²⁶ Artikel 3 i FN:s barnkonvention ("Barnets bästa i främsta rummet").

Begreppet "barnets bästa" är hämtat ur FN:s barnkonvention och ska följas i alla medlemsländer. Där fastslås att barn har behov av omvårdnad och skydd, att de har behov av föräldrar och ett stabilt förhållande till dessa och slutligen att de behöver respekt för sin integritet. Den riskfyllda miljön barnet kan befinna sig i definieras av LVU som fysisk misshandel, psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen och annat förhållande i hemmet. Det sista uttrycket "annat förhållande i hemmet" är ytterligare ett vagt begrepp. Dessa är de kriterier socialtjänsten har till sitt förfogande vid beslut om LVU ska tillämpas.

När utredarna har samlat in information om barnet måste denna information värderas. Detta är ett väldigt svårt moment. När det gäller att bedöma om ett barn far illa måste man skilja ur enstaka händelser från händelser som bildar mönster av upprepning. Vad som är riskfyllt för ett barn är beroende av barnets ålder och mognad. Ett barn som har bra självförtroende kan tackla problem bättre än ett barn vars självförtroende är dåligt. Det material som tagits fram i samband med utredningen behöver värderas så att klienter kan få insatser som överensstämmer med deras behov. För att kunna föreslå åtgärder behöver utredaren visa på vilka problem och störningar som finns hos barnet och föräldrarna och vilka behov som inte är tillgodosedda. Utvärderingen kan leda till två sorts insatser: Insatsen behövs och insatsen är nödvändig. När insatsen behövs har socialtjänsten ansvar att "i lämplig form och i nära samarbete med hemmet sörja för att barnet ska få skydd och stöd". Det rör sig om frivilliga insatser. § 50a²⁷ - utredningens innehåll och bedömningar ska ligga till grund för de insatser som vidtas med barnet kvar i hemmet. Genom stöd, påverkan, kontroll och psykosocialt arbete hjälper socialtjänsten barnet. När insatserna är nödvändiga innebär det att socialtjänsten måste ingripa. Under denna gräns löper barnet att "påtagligt skadas i sin hälsa eller utveckling". Påtaglig risk för skada är lagens uttryck för den nivå som motiverar tvångsomhändertagandet av barn.²⁸ Socialtjänstens åtgärder kan vara frivilliga eller ske med tvång vare sig föräldrarna eller barnet samtycker eller ej. Detta kan vara familjehemsplaceringar eller institutionsvård, tvångsfallen har visat sig vara mycket mer problematiska, barnen blir en riskgrupp. I praktiken blir det naturligtvis så att de båda formerna av värdering kommer att löpa parallellt. Samma frågor behövs besvaras vid de olika

²⁷ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 105

²⁸ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 189-196

värderingarna. Beroende av svaren på frågorna bestämmer man vilken insats som behövs. Frågor som utredaren använder i sin värdering är de jag tidigare redovisat som viktiga områden. Socialtjänstelagen, LVU, föräldrabalken och FN:s barnkonvention. Frågorna är indelade i två huvudområden miljö och barnet/ungdomen. Miljön är i första hand föräldraskap och nära relationer inom familjen. Till miljö hör även den yttre sociala miljön i form av vänner, skola och andra kontakter.

Vid värderingen behöver utredaren tänka på att belysa:

- faktorer som gynnar barnets utveckling och
- faktorer som skadar eller begränsar barnets utvecklingsmöjligheter.

Föräldraskap - En tillräckligt kompetent förälder, brukar användas för att ange gränsen när föräldraskap upprätthålls på ett försvarbart sätt. Hur ska t.ex. en mamma vara? Värderingen av om föräldraskapet är tillräckligt gott görs på följande punkter:

- trygg bas - ansvar, behov tillfredställs, tröst, ses barnet som en familjemedlem
- skydd och omsorg - tillsyn från faror
- kontakt och gensvar - lugn och ro, sällskap, förståelse, får barnet svar på kontakt och känslor
- respekt för barnets integritet - tillåts barn prova olika aktiviteter, Ha egna åsikter, Ha rätt till avskildhet, tillåts frigöra sig,
- verklighetsuppfattning - förmedlas en verklig tolkning av den yttre verkligheten, nöjen med barnet, gräl²⁹

Värdering av familjen görs i fråga om:

- utsatthet - kränkning med ord, bortstötande, gräl, missnöje med barnets prestationer
- uppfostran - mönstret av fostran demokratisk och konsekvent, Krav anpassade efter barnets mognad
- kommunikation och samspel - lösa konflikter och föra dialog, kan viljor mötas utan förtryck
- känslomässigt klimat - värme, bekräftelse, stöd, uppmärksamhet av bemärkelsedagar
- livsföring i form av struktur och framhållning - är föräldern en bra förebild eller själv vilsen, hanteras situationer med lugn eller panik, är familjen öppen eller slutet vad gäller intryck från den yttre verkligheten, Förmedlas normer
- hygien och ordning - håller föräldrarna personlig hygien och barnens hygien

²⁹ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 178-179

- ekonomi - hålls en ekonomisk ram, är familjen ekonomiskt och socialt sårbar, har alla i familjen samma standard.³⁰

Barnet / Den unge

- Har barnet/den unge några intressen
- Har föräldrarna några intressen?
- Är föräldrarna engagerade i den unges intressen?

Barns och ungdomars beteenden behöver analyseras och se om den unge har problembeteenden, svagheter och risker i dess utveckling. De värderingar som görs rör barnets förutsättningar.

- Har barnet en normal begåvning och åldersadekvat språk?
- Presterar barnet i skolan i harmoni med sina förutsättningar?
- Finns avvikelser vad gäller barnets förutsättningar som kan ge upphov till över- (eller under) krav?
- Följer barnet sin åldersgrupp i fråga om att klara och pröva på olika lekar och sociala aktiviteter?
- Växer den unges ansvar med ökad ålder i fråga om läxor, hygien, pålitlighet i förmåga att hålla löften och avtal etc.? ³¹

Den egna personen

- Hur se barnets självbild ut?
- Har den unge en positiv/negativ bild av sig själv?
- Hur hanterar barnet trauman och skrämmande händelser, t.ex. genom att förneka, oroas, eller genom att försöka lösa situationen?

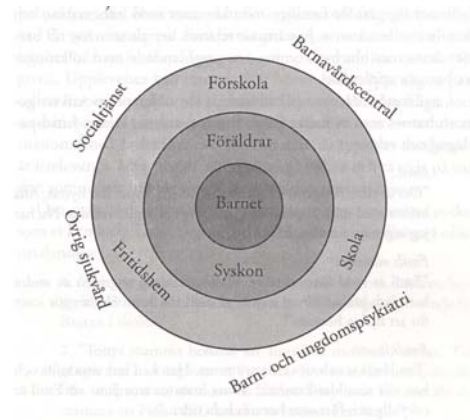
Det här är frågor som socialarbetaren ska fråga sig han/hon anser att man ska tillämpa LVU och gör en utredning om barn och ungdom. Utredaren behöver välja källor som han ska vända sig till för att få information.

³⁰ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 180-181

³¹ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – "Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning"*, 2001, sid: 183-184

Den som utredningen rör är den viktigaste källan. Barnet föräldrarna och övriga familjemedlemmar belyser hur de ser på sin situation. Det räcker emellertid inte med familjens egen information. Man undersöker också de miljöer där man misstänker att barnens problem kommer till uttryck. De källor man använder är:

- Barnet
- Föräldrarna
- Syskon
- Förskola, skola fritidshem
- Övrig sjukvård, barnavårdscentral
- Barn och ungdoms psykiatri
- Socialtjänst

Socialtjänsten använder dessa källor som bär på information om barnet och familjen, och belyser barnets livssituation.³²

När socialen får vetenskap om ett barn eller en ungdom kan ha behov av sociala insatser talar man om anhängiggörande. Behoven av hjälp kan nå socialen på olika sätt. Barnet kan själv söka hjälp. Enskilda individer, anställda eller myndigheter kan anmäla att de befara och misstänker att ett barn far illa. Socialtjänsten kan på ”andra sätt” komma i kontakt med behov av hjälp hos barn tex. genom ett socialbidragsärendet.³³

- Jag har presenterat en del av den juridiska reglering och utredningsmetoder som socialtjänsten använder sig utav för att läsaren ska kunna bilda sig en uppfattning ungefär hur det går till. I den teoretiska delen ska jag analysera materialet för att svara på min fråga om socialtjänsten regler möjliggör för mycket utrymme för socialarbetarens egen tolkning.
- Vidare skall jag analysera medias framställning av problematiken kring LVU, samt undersöka varför den framställs så.

³² Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – ”Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning”*, 2001, sid: 125

³³ Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – ”Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning”*, 2001, sid: 108

TEORETISK DEL

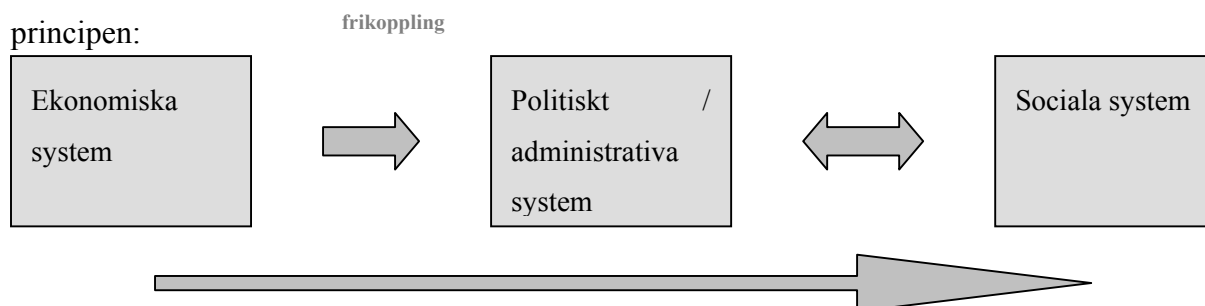
Hotas socialen av en legitimationskris? I så fall varför?

Jürgen Habermas³⁴ ansåg att man inte kan separera rätt från moral, utan de måste höra ihop. En av hans teorier var om en pågående och fortgående statlig kolonisering av den privata livssfären.³⁵ Han menar att samhällsutvecklingen från 1800-talet har präglats av ett ökat förrättsligande, juridifiering. Rätten ingriper och reglerar allt fler livsområden och rätten blir allt mer detaljreglerad. Habermas diskuterade också hur systemen koloniserar livsvärlden, genom att man administrerar och byråkratiserar systemen alltmera. De personliga relationerna och insikterna får mindre betydelse. När människorna finner tillvaron meningslös och känslolokall hotas systemen av en legitimitets kris. System och livsvärld förklarar dynamiken i samhället.

Habermas systemvärld och livsvärld.

Samhället blir indelat i två världar. Systemvärlden kan vara t.ex. den ekonomiska marknaden, det politiska systemet eller socialtjänsten. Det är system som är instrumentellt och strategiskt rationella. Enheten i systemen är byråkrati. Livsvärlden är människornas vardagsliv och privatliv. Våra sociala normer, moral och världsåskådning. Det är i livsvärlden vi formar våra värderingar. Habermas använde till stor del Parsons system teori. Parson jämförde systemen i samhället med naturens system. Alla systemen är beroende av varandra. Habermas delade upp systemen i tre stora samhällsystem. Systemen bestämmer hur pass beroende vi är av styrning. Socialpolitiken är ett bra exempel på att vi idag är beroende av systemens styrning vid fördelning av välfärd.³⁶

Organisationsprincipen förklarar samhällets uppbyggnad, hur systemen fungerar samt interagerar med varandra. Tex. välfärdsfördelningen kan förklaras utifrån organisations principen:

³⁴ Jürgen Habermas är i professor i filosofi vid Frankfurts Universitet

³⁵ Bo Rothstein, - "Vad staten bör göra - om välfärdsamhällets moraliska och politiska logik". Sid: 206

³⁶ Jürgen Habermas - "Legitimation Crisis" 1988

De ekonomiska systemen är där "välfärden produceras", här finns uppkomsten och produktionen av de materiella tingen. Företagen, industrin etc.

De politiskt / administrativa systemen tar ställning till hur välfärden ska fördelas. T.ex. skattepolitik, socialpolitik.

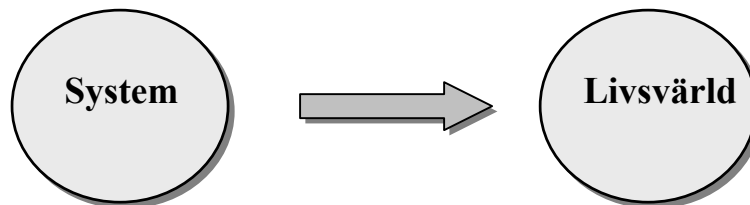
De sociala systemen arbetar med lagar och regler för hur alla system och individer i systemen ska fungera. T.ex. socialtjänsten och LVU som kategoriserar individer och bestämmer regler för hur de "ska vara".

Det finns flera subsystem i de här systemen.

Det sociala systemet är beroende av det ekonomiska systemet. Genom hur "bra det går" för det ekonomiska systemet kan det sociala systemet tilldelas mer eller mindre skattepengar. Det ekonomiska systemet vill frikoppla sig från de andra systemen. Det sociala systemet är beroende av ett stöd från det politiskt / administrativa systemet för att driva igenom regler och lagstiftning för tex. Socialtjänsten och LVU.

Det politiskt / administrativa systemet tar ställning till frågor utifrån hur det ekonomiska systemet ser ut. För att dessa system ska fungera behövs det legitimation.³⁷

Habermas menar att systemen blir mer och mer byråkratiserade och administrerade. Specialiseringen ökar och de personliga relationerna blir mindre väsentliga för oss. Lagar och regler kommer in i våra liv och börjar styra över oss. Vi har regler och lagstiftning för hur ett barn ska vara och hur en förälder ska vara.

Om vi avviker från dessa regler kommer systemen in i våra liv och förändrar dem, genom att pressa oss till att vara som det anses "normalt". Alltså går Socialtjänsten/socialsystemet in i livsvärlden som Habermas beskriver det. Om socialtjänsten går in i våra liv genom myndighetsutövning utan att legitimera detta, leder det till en legitimationskris.

När människor ser hur media framställer socialtjänsten och LVU mister systemet sin legitimation, vi förlorar förtroende för att det fungerar. Detta kan alltså i sin tur leda till en legitimations kris för socialtjänsten.

³⁷ Jurgen Habermas - "Legitimation Crisis" 1988

Systematiskt störd kommunikation

Enligt Habermas är vårt enda försvar en diskurs. Diskursen är den sanningsfulla diskussionen, där styrkan i det bättre och sanna argumentet vinner, inte makt.

När man ska bedöma vilken sorts insats barnen behöver måste man ta hänsyn till ett centralt faktum. Vad som är barnets bästa. Detta kan man göra genom diskursetiken³⁸. Diskursetiken kan i det här fallet utnyttjas till att söka efter sanning för att kunna avgöra vad som är i barnens intresse. Fastställs vad som är barnets generella intresse,³⁹ tex. tvångsomhändertagning, görs det för man anser att barnet och föräldrarna inte är kapabla till att förstå vad som är det bästa intresset. Man anser att föräldrarna och barnen själva skulle välja samma lösning som staten, vore de kapabla att inse vad som ligger i deras intresse skulle de självmant ta samma beslut. På det sättet blir det personens objektiva intresse⁴⁰, som fastställs av samhället. Luke⁴¹ ansåg att det objektiva intresset bara kunde fastställas med hjälp av personen i fråga, denne personen måste övertalas. Men det kan bli problematiskt med barn och föräldrar, därför att deras känslomässiga förhållande står i vägen för dem att tänka rationellt. Något som är mycket viktigt i deras fall, är att kommunikationen mellan stat och individ fungerar. Fungerar det inte blir uppstår systematiskt störd kommunikation mellan socialarbetare och klienter. Språket är centralt för att kommunikationen ska fungera mellan klienter och socialarbetare. Genom att använda språket på ett visst sätt utövar socialarbetarna makt gentemot klienterna. Detta sker när socialsekreteraren utnyttjar makten han/hon har som genom att spela en roll inför klienterna och hindra dem från att vara med och förstå, och ställa de rätta frågorna.⁴² Att kunna lyssna, inte bara höra, är en central egenskap som varje utredare borde ha. Att kunna koppla bort det "inre bruset" och sina egna åsikter och tolkningar. En dogmatiker som redan vet hur "saker och ting är" kan inte fungera som en utredare.⁴³

Maslow (1969) har gett en beskrivning i vad som krävs vid lyssnandet. "Att kunna lyssna - verkligen, helt, passivt, utan att förutsätta, klassificera, förbättra, bestrida, värdera, gilla eller ogilla, utan att duellera med vad som sägs, utan att repetera motargumenten i förväg, utan att fritt associera till delar av vad som sägs så att följande delar inte uppfattas alls - sådant

³⁸ Metod att komma fram till vad som är i någon individs eller samhällets intresse. - Habermas

³⁹ När samhället/staten bestämmer för någon annan vad som är bäst för honom, för att denna person inte tänker rationellt, om personen gjorde det skulle han själv välja det.

⁴⁰ Motsatsen till generellt intresse, när vi vet vad som är bäst för oss enligt bestämda normer.

⁴¹ Relativist.- Stewart R. Clegg – "Frameworks of Power" -1989 London

⁴² Ingela Kåhl,-"Socialarbetarkåren–den lindansande professionen", Ystad 1995

⁴³ Bo Edvardsson – *Kritisk utrednings metodik*, 1996, sid: 96

lyssnande är sällsynt." Om vi inte kan räkna med (i alla fall till viss del) Maslows ideala lyssnare, är frågan om vi kan konstatera att samhällets barn blir rättvist behandlade av socialtjänstens utredare.⁴⁴

Ett disciplinerat samhälle

För att citera forskaren Sigmund Freud, så är höjden av makt inte att få någon att göra som man vill, utan att få vederbörande att vilja göra det själv. "Makten genom språk" var något som poststrukturalisten Michael Foucault⁴⁵ diskuterade. Han menade att vi får otroligt mycket makt genom att använda språket. Rätten att få tala och uttrycka sig är en stor del av detta. I utrednings samtal används språket som redskap för att få klienterna på andra tankar. T.ex. sluta ta droger, minska sin aggression, ha mer tid med barnen osv. Om klienterna känner sig lurade eller manipulerade kan de dra sig tillbaka mer och få mindre förtroende för socialtjänsten. Vad socialtjänsten är ute efter, och vad som är meningen LVU är att få en viss disciplin i samhället. Disciplinen handlar mycket om att fixera vissa definitioner och värden. Ju mer motstånd det blir mot dessa definitioner desto mer behövs disciplinen. Disciplinen definierar vad som är normalt respektive onormalt. När man har definierat detta utövas på det sättet makten, den är ständigt närvarande och inbyggd i vårt eget medvetande, detta får oss att vilja straffa oss själva när vi bryter en samhällsnorm. De regler som sätts upp måste tolkas med disciplin. Men det är samma disciplin som hindrar oss från att bete oss hur vi vill som bidrar till människors avvikande och annorlunda beteende. Får man klienterna att förstå vilka fel de begår, kommer de att disciplinera sig själva.⁴⁶ Trots disciplinen kan det bli olika tolkningar av innebörd.⁴⁷ När någonting har en oklar innebörd innebär det samtidigt att det blir en tolkningssvårighet.

Max Weber⁴⁸ pratade om det att hela vårt samhälle är ett tolkat samhälle. Vi tolkar samhället och olika situationer i samhället på olika sätt beroende på vår uppfostran och ideologi. Därför kan det uppstå problem om människor med olika erfarenheter möts och upplever ett begrepp på helt olika sätt. Om ett begrepp är vagt och kan tolkas på olika sätt kan det ske brister i

⁴⁴Bo Edvardsson – *Kritisk utrednings metodik*, 1996, sid: 9-11

⁴⁵ Poststrukturalist som blev känd för sina teorier om makt och disciplin. Clegg - "Frameworks of Power"

⁴⁶ Michael Foucault - Stewart R. Clegg – "*Frameworks of Power*" -1989 London,

⁴⁷ Även om man försöker begränsa utrymmet med hjälp av regler blir det ändå olika tolkningar av vad dessa regler ska förmedla och innebära.

⁴⁸ Kallades för liberalismens Karl Marx. Pratade om motsättningar mellan idealism och materialism, och bl.a. att hela vår värld är en tolkad värld.

kommunikationen. Den svårigheten som rättsystemet möter när tex. socialtjänstens målparagraf skall tas till hänsyn, är att begreppet ”sociala rättigheter⁴⁹” dessa kan ha en oklar innebörd.⁵⁰ De beteenden som nämns i lagstiftningen (3§ LVU) är:

- Missbruk av beroendeframkallande medel
- Brottslig verksamhet
- Annat socialt nedbrytande beteende

Den sista punkten är särskilt intressant. "Annat socialt nedbrytande beteende". Detta är ett tämligen vagt begrepp. Den juridiska kommentaren är att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. T.ex. omfattande skolkl, självdestruktivt beteende, söker sig till olämpliga miljöer, isolering. Den unges vårdbehov motiverar i detta fall socialtjänstens ingripande. Detta är ett exempel på oklar innebörd, det som är socialt nedbrytande beteende för en socialsekreterare behöver inte vara det för en annan. Därför skulle samma fall kunna få olika avgörande i olika kommuner.

När någonting har en oklar innebörd innebär det samtidigt att det blir en tolkningssvårighet. Det finns olika faktorer som påverkar socialtjänstens tolkning av innebörd. Faktorerna kan vara t.ex. rättsystemet, socialarbetarprofessionen och kulturella bestämmingar. Faktorerna kan sedan påverka frågan om tillämpningen av LVU.

När man försöker begränsa klienternas valfrihet med hjälp av regler, kan de dra sig tillbaka och känna sig kränkta av för många påträngande regler och disciplin.

Utredarna utgår oftast ifrån att den makten de har ska användas till något gott. De utnyttjar lagar och myndighetsbeslut och sätter dem i rörelse för att lyckas att hjälpa barnen. Makten framkallar en viss rädsla och ordning. Utan en ordning kommer konceptet att misslyckas.⁵¹ Machiaveli⁵² diskuterar maktutövningens strategier där man utnyttjar falskhet och manipulation strategiskt för att nå mål. Målet samhället är att få en ungdom (och föräldrar) som följer samhällets normer. Socialarbetarna kan bilda oheliga allianser,⁵³ och sluta sig samman med varandra eller med just den som för tillfället behövs för att uppnå ett mål. Detta kan skapa en väldigt otrevlig stämning i samhället och på sikt vara destruktiv. Motsägelserna mellan vad socialtjänsten officiellt måste säga att de gör och vad de verkligen gör formar

⁴⁹ Anses vara de rättigheterna gällande bl.a., trygghet, vård, ekonomisk trygghet varje individ i ett demokratiskt samhälle har.

⁵⁰ Ingela Kåhl, "Socialarbetarkåren – den lindansande professionen", Ystad 1995 sid: 51

⁵¹ Hobbs, studerade lagstiftning utifrån makt. Stewart R. Clegg – "Frameworks of Power" -1989 London

⁵² Machiaveli, studerade makt. - Stewart R. Clegg – "Frameworks of Power" -1989 London,

⁵³ Man sluter sig samman och bildar tillfälliga grupper med den som behövs för att uppnå sina mål

problem i förtroende och kommunikation. Goffman⁵⁴ menade att uppstår är ett typiskt rättspositivistiskt problem i organisationer, där man inte är intresserad av innehållet av ett beslut utan av att lagen följs. Det man är intresserad av är om man har gjort rätt utifrån lagen. Skulle man inte följa lagstiftningen till punkt och pricka utan sätta sig in i varje situation och vilja göra innehållet i beslutet till något nyttigt, skulle man vara tvungen att hitta något annat än rätten att legitimera sina beslut efter. Detta kan verka för jobbigt för vissa personer så de väljer det enkla och följer de regler som finns, även om de ser fel i dessa regler. När man binder upp sig till principer så slutar se vad som är det rätta. Man följer bara rutiner och rutiniserar in i systemet av bekvämlighetsskäl. Det är alltid lättare att följa rutiner än att tänka själv.⁵⁵

Vad händer med barnens och föräldrarnas integritet och säkerhet?

När man tvångsomhändertar ett barn är det en traumatisk händelse för både barnet och föräldrarna. För att genomföra beslutet måste man vara helt säker på att det är en inskränkning i integriteten som är etiskt försvarbar.

Problemen med detta beslut är att man måste gå in och styra människors liv.

Det finns 4 grundproblem med den här funktionen i samhället enligt Hirdman.

- **Inordning:** Någon (staten) bestämmer vårt normsystem, formellt och informellt. Inordningen formas av människor som menar sig ha särskild kunskap för att lägga andra människors liv tillrätta, och vi måste underordna oss detta.
- **Utbredning:** Problemet uppstår när staten kommer det intima livet för nära. När ska man reglera privatliv, hur långt ska man gå? Utbredningen antyder också på en mer oavsiktlig strukturell maktproblematik. Det hänvisar till att politik börjar utövas i ett visst område, men sprids väldigt snabbt till en annan sfär.
- **Omvandling:** Detta problem uppstår när våra normsystem ska ändras "till det bättre". Det blir en slags "enhetens tyranni". Det handlar om tillrättsläggandets form, omvandling av vardagens innehåll, vanor och liv och arbete i hemmen, i det privata, i människors tänkande. (Ex: de som inte ville genomgå en omvandling kallades

⁵⁴ Erving Goffman - "The Prison" av: Donald R. Cressey Ph.D. University of California, LA. - "Studies in institutional organization and change" - 1961, Holt Rinehart and Winston, INC.

⁵⁵ Michael Lipsky - "Street - Level Bureaucracy" The dilemmas of the individual in public services, 1980, Russell Sage Foundation

"psykiskt undermåliga asociala individer", som åtgärd blev dessa människor tvångssteriliserade.)

- **Kränkningen:** De som inte vill eller kan förändras blir kränkta och överbemannade. När innehållet i vardagen förvandlades fanns risk för övergrepp. Det handlar med andra ord om synen på människor - ovanifrån och neråt. Tillrättaläggandets budskap var att; inget folk gjorde var bra och de borde göra allt annorlunda. Det gäller också helt oavsedda konsekvenser av det goda samhällets "gåvor" som förvandlar medborgare till barn.⁵⁶

När man bestämde framtiden för människor, genom detaljerade planritningar förstördes alla möjligheter för mänskligt handlande och den fria viljan. Allt var redan kalkylerat så man behövde inte tänka själv, och därmed mister man sin motivation till att leva. Människan måste känna att de har ett mål i livet, och framför allt frihet.⁵⁷ En socialsekreterare har väldigt många fall / barn att utreda, därför finns ingen tid eller möjlighet att engagera sig i ett barns liv och problem till fullo. Pga. av att socialtjänsten inte har tid med barnen objektifieras dessa med stöd av lagen.⁵⁸

Barnen efter omhändertagning

Begreppet in och utdefiniering⁵⁹ (Emile Durkheim) använder jag i det här fallet för att beskriva varför barnen så ofta återvänder till det liv de hade innan och inte klara av ett liv i samhället. Socialtjänsten försöker indefiniera barnen till ett " normalt " eller i alla fall " acceptabelt " liv. Begreppet in och utdefiniering hänger nära samman med social kontroll. När det gäller socialtjänstens utredningar framgår det att de inblandade blir indefinierade till ett normalt accepterat liv. Det finns en önskan i flera utredningar att föräldrarna och ungdomarna ska lösa problematiken med " barnpsyks " hjälp. De här utredningarna slutar i regel med att ungdomarna placeras i familjehem. De unga utdefinieras från familjen, för att med hjälp av familjehemmet indefinieras till ett socialt godtagbart uppförande. Man understödjer därmed att det är ungdomarna som har problem.⁶⁰ För att lösa problemet måste

⁵⁶ Yvonne Hirdman, - "Att lägga livet till rätta", Stockholm 1989 sid: 15-18

⁵⁷ Yvonne Hirdman, - "Att lägga livet till rätta", Stockholm 1989 sid: 55

⁵⁸ Ingela Kåhl, "Socialarbetarkåren - den lindansande professionen", Ystad 1995, sid: 82

⁵⁹ In och Utdefiniering är ett begrepp som användes av sociologen Emile Durkheim för att förklara att vissa samhällsgrupper blir utstötta ur samhället eller insatta i vissa sammanhang för att leva efter de normer samhället anser rätt. In och utdefiniering = in och utkastning

⁶⁰ Ingela Kåhl, "Socialarbetarkåren - den lindansande professionen", Ystad 1995 sid: 151

man ta ut det ur dess sammanhang. När man plockar ut någonting ur dess sammanhang riskerar man att förtingliga det, man reducerar problemet för att lättare åtgärda det. Det blir en risk att man inte tar upp själva problemet utan bara avlägsnar ungdomarna från det. När de sedan återvänder finns problemet kvar.

Redan när barnen blir omhändertagna utdefinieras de från resten av samhället därför att de blir klassade som onormala och deras beteende måste åtgärdas. Blir de omhändertagna pga. av sina föräldrar utdefinieras de från sin grupp för att man ska indefiniera dem en ”bättre” grupp. När barnen kommer ut i samhället, blir de en grupp för sig där de återigen utdefinieras av samhället och blir behandlade annorlunda. De måste tex. ha ständig kontakt med socialen och kan bli mobbade för detta, eller känna sig iakttagna. Detta blir en ond cirkel för dem som upprepas utan ända.⁶¹

I konflikten mellan ungdomsbrottslingen och samhället uppkommer två motsatta definitioner av situationen. Till en början kan ungdomsbrottslingens definition av situationen ha formen av lek, äventyr, spänning, intresse. Att krossa fönster, antasta folk, hålla till i portgångar, klättra över tak, snatta, skolka där allt är uttryck för lek, äventyr och spänning. För samhället kan emellertid dessa aktiviteter ofta ta formen av något störande, ont, brottsligt, som leder till krav på kontroll, tillrättavisning, straff, polisdomstol, anstaltsvård.⁶² I ärendet Roger⁶³, var "brottsligheten" begränsad till en mycket kort period under en sommar. Förhållandena såg helt annorlunda ut vid utredningen inför familjehemsplaceringen för Roger, jämfört med förhållandena under sommaren då brotten utförts. Socialsekreteraren besöker tillsammans med familjen en ungdomsvårdskola för eventuell vistelse där. Den psykolog som var inkopplad på ärendet sa att ungdomsvårdskola skulle vara katastrofalt för Roger. Roger och hans pappa tycker precis likadant. Att diskutera vistelse på ungdomsvårdskola (numera Hem för särskild tillsyn) för ungdomar kan betraktas som en utdefiniering istället för indefiniering, då mycket erfarenhet och forskning visat att ungdomsvårdskolor ofta förvärrar de ungas situation snarare än förbättrar. Institutionerna Hem för särskilt boende har också en tydligt uttalad kontrollfunktion och tenderar ibland till att vara straffinrättningar. När man stänger in

⁶¹ Stewart R. Clegg – *“Frameworks of Power”* -1989 London, SAGE publications.

⁶² Ingela Kåhl,-”Socialarbetarkåren–den lindansande professionen”, Ystad 1995, sid:153

⁶³ Ingela Kåhl,-”Socialarbetarkåren–den lindansande professionen”, Ystad 1995, sid: 153

någon i "väggar" i en "total institution" är det ett straff, som leder till mental oro hos de flesta människor.⁶⁴

Mårten som satt på ungdomsvårdsskola i början på 70-talet beskriver sin situation så här:

"Tvångsomhändertagen, panikslagen, förstörd. Jag upplevde det bara negativt. Rymde flera gånger med isolering som följd. Ingen vård eller utbildning. Stenhårda regler. Det enda positiva var att man kände att några av vårdarna tyckte om en. Det var på skolan jag fick min "jungfrusil" samt lärde mig stjäla bilar. De flesta jag känner gick vidare till fängelse."⁶⁵

Det finns flera sådana fall att granska. Beroende på hur personerna kommer i kontakt med socialen påverkar hur förloppet utvecklar sig. Då någon annan kontaktar socialtjänsten hamnar personerna i direkt underläge. Många av de "anonyma" anmälningarna leder ofta till att man kommer i kontakt med socialbyrån främst som den kontrollerande framför den stödjande funktionen.⁶⁶ Socialtjänsten har svårt att balansera mellan frivillighet och tvång, mellan service och "bestraffande" åtgärder, när de berörda på något sätt är i närheten av kriminaliserande beteenden.⁶⁷ Vad gäller de små barnen som blir omhändertagna får socialstyrelsen en otroligt auktoritär roll, föräldrarnas tolkning av situationen skiljer sig ofta fullkomligt från socialarbetarens, vilket leder till en väldigt smärtfylld process.

Är medias kritik mot socialtjänsten samhällets rop på hjälp?

Enligt Habermas är vårt enda försvar en diskurs. Diskursen är den sanningsfulla diskussionen, där styrkan i det bättre och sanna argumentet vinner, inte makt.

När man ska bedöma vilken sorts insats barnen behöver måste man ta hänsyn till ett centralt faktum. Barnets bästa. Om man tittar på barnets bästa i det stora draget alltså i samhället där barnen är en hel grupp, kan man ta exempel av statistik, undersökningar osv. Men om man tänker på barnet som den enskilda individen blir det svårare att se sitt eget barn som en siffra i statistiken. Varje förälder kan tänka sig in i situationen och innebörden av att få sitt barn omhändertaget. Därför måste systemet som omhändertar barnen, i Sveriges fall, socialtjänsten fungera. Fungerar inte detta system kommer samhället att reagera negativt på det. Det kommer att skapa en oro hos alla föräldrar. Det finns en positiv sidan av oron som skapas, det

⁶⁴ Erving Goffman, - "Asylums" London 1961, sid: 23-24

⁶⁵ Ingela Kåhl, - "Socialarbetarkåren – den lindansande professionen", Ystad 1995, sid:153

⁶⁶ Ingela Kåhl, - "Socialarbetarkåren – den lindansande professionen", Ystad 1995, sid:155

⁶⁷ Ingela Kåhl, - "Socialarbetarkåren – den lindansande professionen", Ystad 1995, sid:179

blir en slags ”moralisk panik”⁶⁸. Denna panik kan leda till att föräldrarna ser upp med vad dem gör, för föräldrarna vet att de är ständigt bevakade av hotet att få sina barn omhändertagna. Då disciplinerar föräldrarna sig själva och barnet löper mindre chans att utsättas för det såkallade ”socialt nedbrytande beteendet”. Men den moraliska paniken kan också vara negativ, om den går överstyr och föräldrarna får en onaturlig relation till sitt barn där rädslan att förlora barnet styr över uppfostran. Michael Foucaults⁶⁹ disciplin begrepp förklarar denna synopsis. Som jag skrev innan handlar disciplinen om att fixera vissa definitioner och värden. Ju mer motstånd det blir mot dessa definitioner desto mer behövs disciplinen. Börjar föräldrar och samhälle protestera kan socialtjänsten vara tvungen att stärka eller förändra sina regler. Förhoppningsvis samtidigt som de förändrar reglerna, görs dem mer konkreta. Disciplinen definierar vad som är normalt respektive onormalt. När man har definierat detta utövas makten, den är ständigt närvarande och inbyggd i vårt eget medvetande, den får oss att vilja straffa oss själva när vi bryter en samhällsnorm. De regler som sätts upp måste tolkas med disciplin. Men samma disciplin som hindrar oss från att bete oss hur vi vill, bidrar till människors avvikande och annorlunda beteende.

Om man då går tillbaka till Habermas diskursetik, så verkar den i det här fallet verkligen vara den ultimata lösningen. Media kanske är nyckeln till att få människor att debattera ämnet. Skulle allmänheten kunna uppnå en diskurs där styrkan i det bättre argumentet vinner skulle socialtjänsten inte mista sin legitimation. Men om media fortsätter att belysa socialen som ”den stora boven”, utan att det sker några förändringar, kan det leda till en legitimations kris⁷⁰ inom socialstyrelsen. Detta skulle resultera i en kris i det politiska och sociala systemet och folket hade krävt en förändring. När det kommer kritik ifrån folket måste det tolkas att något inte står rätt till med det nuvarande systemet.

⁶⁸ Det uppstår en inre överdriven psykisk rädsla hos föräldrarna att göra fel gentemot sina barn, tex pappor är rädda för att ge sina döttrar en kram eller så är föräldrar rädda för att skicka sina barn till dagis när de har blåmärken, föräldrarna disciplinerar sig själva

⁶⁹ Michael Foucault - Stewart R. Clegg – “*Frameworks of Power*” -1989 London,

⁷⁰ När samhället ”går in” och styr den enskildes liv utan att legitimera det, kan det leda till en legitimationskris. Jürgen Habermas - “*Legitimation Crisis*” 1988

Analyserande sammanfattning och slutord

Genom att undersöka vår rättshistoria inser man att inget rättssystem har hittills varit fullkomligt. Men särskilt komplicerat är det sociala rättssystemet. Komplicerat är det för man reglerar inte ekonomi, fastigheter och brottslighet. Man reglerar sociala förhållanden, vilket innebär känslor och relationer.

Redan i slutet av 1800-talet och början på 1900-talet, börjar Sveriges något skamliga historiska barnomsorg. Änglamakerskorna och fattigdomen var ett faktum under den tiden. Vår ekonomi har sen den tiden växt positivt, såsom lagstiftningen. Den socialdemokratiska lagstiftningen har en lång historia av att hjälpa människor genom att reglera deras liv och livsvillkor. Denna hjälp kan såväl vara en positiv företeelse som negativ, beroende på hur den är genomförd. Vilket leder oss till problematiken i min uppsats. En av mina frågor är om socialtjänsten sviker rätts säkerheten. Jag måste svara, ja, på den frågan.

Även om socialtjänsten är en väldigt stor hjälp för vårt samhälle, och många människor är väldigt tacksamma för denna hjälp, har deras rättssystem för många brister. Jag anser helt klart att socialtjänsten ska ha en vårdande verksamhet för samhällets barn. Men när det gäller en så känslig uppgift måste det finnas mycket klarare linjer att följa. Ett ramlagssystem undviker detaljreglering så långt det är möjligt. Lagen anger i huvudsak endast ramarna för verksamheten. Kommunerna har därför fått ganska fria händer att utforma sin socialtjänst efter sina förutsättningar. Detta lämnar väldigt stora luckor för inskränkningar i Sveriges lagstiftning. Socialtjänsten förespråkar människors demokrati, solidaritet och aktivt deltagande i samhällslivet. De förespråkar människans ansvar för sin och andras sociala situation och de vill arbeta för att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt, integritet och i förarbetena till lagen poängteras klientinflytande. Samtidigt som dessa grund kriterier genomsyrar socialtjänstens författningar, har de rätt att göra inskränkningar i dem. Dessa inskränkningar är helt förståeliga, men det måste finnas klara riktlinjer att göra dem efter om de ska vara etiskt försvarbara. Det jag anser mest oklart, icke rättssäkert och det jag måste rikta mest kritik gentemot är de definitioner socialtjänsten har att gå efter när de undersöker familjens eller barnets situation, om situationen är ansevärd eller oduglig. Definitioner som ”annat förhållande i hemmet” eller ”socialt nedbrytande beteende”. Detta är definitioner som kan och antagligen också tolkas olika av olika individer. Skillnaden i tolkningen kan vara så omfattande att just detta utgör ett hot mot barnets bästa. Det en socialarbetare tycker är destruktivt förhållande i hemmet, kan en annan tycka inte har större betydelse. Tolkningen av innebörd är en individuell företeelse. Alla människor är olika individer. Socialarbetaren

också. Därför kan inte endast en person sitta med en så otroligt viktig uppgift som ett barns framtida liv utan att ha en riktlinje, bara en känsla och sin personliga moral att utgå ifrån. I synnerlighet när det gäller ett så känsligt fall som att beröva ett barn dennes föräldrar och familjeliv. Lagen om anmälnings och uppgiftsskyldigheter anser jag också vara riskabel. I första stycket i 71 § uppmanas var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd, att anmäla detta till nämnden. Uppmaningen att anmäla gäller oavsett om misstanken gäller förhållanden i eller utanför hemmet. Det behöver inte stå klart att den unge far illa. Det räcker med misstanke. Detta kan säkert i många fall missbrukas. Även om socialarbetarna förstår det vid utredningen kanske skadan redan är skedd och både barn och föräldrar har blivit utsatta för onödig stress. Den disciplin Michael Foucault diskuterar som innebär i det här fallet att föräldrarna disciplinerar sig själva till att följa samhällsnormerna, blir bara positiv till ett visst utvecklingsläge. När disciplinen förändras till rädsla, blir den snarare destruktiv, för föräldrarna saknar trygghet. Efter omhändertagningen är barnens situation också mycket ostabil. Om jag antar att det som sägs av medierna är sant, innebär det att barnen som sitter på dessa hem har ett väldigt osäkert och icke rättssäkert förhållande. Frågan är, tar man verkligen barnets bästa i hänseende om man inte frågar barnen vad de vill? Självklart måste samhället hjälpa de barn som har narkotika eller alkoholproblem, men hjälpen kan inte vara att behandla dessa som starkt kriminella. Ingela Kåhl skrev om just ett sådant fall där pojken som blev omhändertagen just blev kriminell och narkotikamissbrukare pga. LVU. Jag inser svårigheten socialtjänsten står inför vad gäller ungdomar som blir placerade på LVU-hem. Det är inte enbart ett rättsligt eller moraliskt dilemma, utan också ett ekonomiskt dilemma socialtjänsten står inför. För att kunna trygga de omhändertagna ungdomarna en säker tillvaro krävs också resurser.

Medias roll i samhället är att förmedla information för medborgarna om vad som händer i samhället. I detta fall jag presenterat, förmedlar media vad som händer inom socialtjänsten. Att förlita sig helt på denna information är naivt, med om man utläser vad som händer ”mellan raderna”, kan man tolka detta fenomen som samhällets sätt att ropa på hjälp. Känner vi oss orättvist behandlade går många av oss till media, dels för att få upprättelse, och dels för att nå ut till andra människor med samma problem. Ett utmärkt exempel där medias roll har varit att förmedla ett budskap som ska leda till upprättelse, är situationen jag tog upp om fallet i Oskarshamn den 10 december 2002, som SVT:s nyhetssändning ”Rapport” och Uppdrag granskning rapporterade om. Där en tre månaders pojke blev omedelbart omhändertagen av socialtjänsten, för att föräldrarna var begåvningshandikappade. Varje barn, ungdom, förälder, bror och syster, mor och farförälder kan identifiera sig med vad denna omhändertagning av

den lilla familjemedlemmen kan innebära. Det är en händelse som inte bara förändrar barnet i fråga, utan också hela familjen.

Detta är ett utmärkt exempel, därför att det redan har kommit in ett 50-tal anmälningar till JO. Om uppmärksamheten i media och tidningar ökar är detta ett tecken på en legitimationskris i socialtjänsten. Om socialtjänsten inte kan legitimera varför de tar vissa beslut, kommer folket att fortsätta protestera och kräva förändring eller legitimation.

Detta kan leda till positiva förändringar i socialtjänsten och mer konkret lagstiftning. Men det kan också bidra till att socialarbetare, tjänstemän och politiker bildar oheliga allianser för att försvara de bristfälliga utredningar som gjorts.

Vad är då lösningen?

Socialstyrelsen måste ha klarare riktlinjer som minskar möjligheterna till feltolkningar och om jag fortsätter att utgå ifrån Jürgen Habermas kommunikations teori är vår ända lösning och försvar mot en legitimations kris; diskursen. Den sanna diskursen. Detta låter som önsketänkande, men om man reformerade systemet tillräckligt, för att ge utrymme för diskursen och den sanningsfulla diskussionen, där styrkan i det bättre och sanna argumentet vinner, skulle makten och viljan att reglera människors liv inte spela så stor roll längre.

Då kanske det som genomsyrar alla socialtjänstens stadgor och FN:s barnkonvention äntligen träder fram. Barnets bästa...

Litteratur och källförteckning

Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – ”Bakgrund och tillämpning”*
Falköping 1999, Liber AB, ISBN 91-47-00983-7

Kristina Andersson, Leif Andersson, Eva Thorsen - *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar – ”Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning”*, Örebro 2001, Atremi, ISBN 91-89527-04-6

Bo Edvardsson – *Kritisk utrednings metodik*, Falköping 1996, Liber utbildning, ISBN 91-634-1675-1

Bo Rothstein, - *”Vad staten bör göra - om välfärdsamhällets moraliska och politiska logik”*.

Erving Goffman,- *”Asylums”* ,1961 London, Penguin Group **hämta**

Ingela Kåhl,-*”Socialarbetarkåren–den lindansande professionen”*, Lund, Ystad 1995, ISBN 91-86980-16-5

Yvonne Hirdman, - *”Att lägga livet till rätta”*, Stockholm 2000, ISBN 91-7203-965-5

Stewart R. Clegg – *”Frameworks of Power”* -1989 London, SAGE publications. ISBN 0-8039-8160-0

Jürgen Habermas - *”Legitimation Crisis”* Cambridge 1988, Polity Press, ISBN 0-7456-0609-1

Michael Lipsky – *”Street – Level Bureaucracy”* The dilemmas of the individual in public services, 1980, Russell Sage Foundation ISBN 0-87154-526-8

Juridisk reglering

Sveriges Rikes Lag 2001 (Socialtjänstlag, Lag om vård av unga) utgiven av Olle Höglund, Nordstedts Juridik, Stockholm. ISBN 91-39-00639-5

Svenska kommunförbundets lagserie - Socialtjänstens lagtexter – december 1997, Stockholm. ISBN 91-7345-043-X

Gunnar Fahlberg och Nils Magnusson - *Socialtjänstlagarna – ”Bakgrund och tillämpning”*
Falköping 1999, Liber AB, ISBN 91-47-00983-7

Artiklar och TV-dokument

Der Spiegel Nr.: 31, ”Kinder - Gulag“ im Sozialstaat Schweden“, Seite k.A 1983-01-08
Källor och tidningar: TT och METRO

Artiklar: METRO, EXPRESSEN.SE/TT, Artiklarnas adresser:

<http://expressen.se/article.asp?id=108775>

<http://expressen.se/article.asp?id=59774>

Svenska televisionens program 1. Dokumentärprogrammet: Uppdrag granskning, Nyhetsprogrammet: Rapport.